

I kärlekens spår

FATABUREN 2012

I kärlekens spår

I kärlekens spår

NORDISKA MUSEETS OCH SKANSENS ÅRSBOK 2012

Red. Christina Westergren

FATABUREN Nordiska museets och Skansens årsbok, är en skatt av kulturhistoriska artiklar som publicerats under mer än ett sekel.

Årsboken började som ett häfte med rubriken »Meddelanden«, redigerat 1881 av museets grundare Artur Hazelius för den stödjande krets som kallades Samfundet för Nordiska museets främjande. 1884 publicerades den första kulturhistoriska artikeln och när publikationen 1906 bytte namn till »Fataburen. Kulturhistorisk tidskrift« kom de vetenskapliga uppsatserna att dominera innehållet. Från och med 1931 fick årsboken Fataburen en mer populär inriktning och i stora drag den form som den har i dag. Fataburen har sedan dess förenat lärdom och sakkunskap med syftet att nå en stor publik.

Fataburen är också en viktig länk mellan Nordiska museet och Skansen, två museer med en gemensam historia och en gemensam vänförening. Varje årsbok har ett tematiskt innehåll som speglar insatser och engagemang i de båda museerna, men verksamhetsberättelserna trycks numera separat och kan rekvideras från respektive museum.

Fataburen 2012
Nordiska museets förlag
Box 27820
115 93 Stockholm
www.nordiskamuseet.se

© Nordiska museet och respektive författare
Bildredaktörer Jonas Hedberg och Marie Tornehave
Översättning till engelska Comactiva Translations AB
Omslag och grafisk form Lena Eklund
Omslagsfoto Hans Malmberg, Nordiska museet. Bilden är beskuren
Sid. 2 Förlaga till tatuering utförd av Mathias Sjöblom, Nordiska museet

Tryck Elanders NRS Tryckeri, Huskvarna 2012
ISSN 0348 971 X
ISBN 978 91 7108 551 1

Foto Petrus Hedström, Nordiska museet.

Kärlek bland annat

Som ett fruset ögonblick brukar man beskriva det dokumentära fotografiet. Och visst är det kallt. Snön täcker marken. Brudparet med sitt följe står ett stycke framför byggnaden, där ytterkläderna lämnats kvar. Bröllops- och helgdagsklädseln markerar det speciella och högtidliga. Det är något stelnat över de uppställda människorna. Den här vinterdagen var den långa exponeringstiden inget problem för fotografen.

Den ångermanländska bröllopbilden från tidigt 1900-tal ingår i det sextiotal redan digitaliserade fotografier i Nordiska museets arkiv som valts ut för att de i dag associerar till kärlek, ett tema som aldrig varit en kategori vid registreringen av bilder. Fanns kärleken med redan när bilden togs? frågar vi oss kanske. Och när den ordnades in i arkivet bland allt annat som ansetts värt att bevara och som fått namn och rubriker: dräktskick, livets lopp, fritid och nöjesliv. Urvalet innehåller många äldre bröllopbilder, och några visar vad som förr föregick bröllopet. Kurtis förekommer fortfarande, men vi ger den andra ord. Frieriet har i dag, om det fortfarande praktiseras, oftast inte den institutionaliserade form som förr. Men bilder från senare tid finns också

DAN WALDETOFT

är etnolog och intendent vid Nordiska museets arkiv.

Vykort i Nordiska museet.

med. Många visar par, av olika eller samma kön, där närheten – och kyssen – uttrycker något utöver kamratskap.

Bilderna väcker tankar – på kärlek och på kärlekens och livets villkor under olika tider. Att ingå äktenskap var det naturliga och självklara i bondesamhället. Det var inom familjen som barnen skulle avlas och komma till världen, det var där livet skulle fortgå. Familjehushållet var den självklara försörjningsenheten. Äktenskapet var en investering för framtiden. Men framtiden var utstakad med barnafödande, arbete och åter arbete. Och olyckor, som närståendes för tidiga död, var en realitet i människors liv. Kärleken fanns, men den var inte avgörande. Att trygga försörjning och överlevnad var viktigare. Det är vad de stela kropparna på de gamla bröllopsbilderna har att säga oss, fixerade som bröllopskonfektens figurer.

Det nygifta paret sitter på var sida om bordet där hemma, med bröllopspresenterna emellan sig. Presenterna är viktigare att dokumentera och visa upp än fysisk närhet och ömhet mellan de nygifta. Och den lilla stugan med lågt i tak ger inte plats för både och. De är inte unga. Kanske har mannen blivit änkling och nu gift om sig, eller så fanns det inte förutsättningar för giftermål tidigare. Deras ansikten, och kroppar, uttrycker ingen märkbar glädje, snarare tomhet. Kanske tyngs de av stundens allvar. Nattkärlet, tvättfatet och kannan står kvar under bordet och påminner om att vardagen står och väntar i farstun. Tillfället som förevigats är ett kort avbrott i en strävsam tillvaro. Så fort går det förbi att deras kroppar inte kan, eller ens behöver, ställa om sina uttryck.

Bröllopsfotografiet har, som många andra fotografiska genrer, sin bestämda form. Därför ska frånvaron av intimitet i de lantliga bröllopsbilderna inte uppfattas som att kärlek inte kunde finnas

Foto Sören Hallgren,
Nordiska museet.

Foto Nordiska museet.

Foto L.O. Åkerman, Nordiska museet.

Foto Nils Keyland, Nordiska museet.

under de styva skjortkragarna och de indragna klänningsliven.

Nordsveriges nattfrierised, där de giftasvuxna männen sov över hos de unga kvinnorna, var ett sätt att finna ut var tycke kunde uppstå, kanske rentav att hitta kärleken. Men seden visar också hur viktigt äktenskapet var. Paret som ligger utsträckta i skogsbacken i Västerdalarna, avspända trots underlaget av gran-kottar, rötter och barr, och som senare ska gifta sig med varandra, visar förmodligen större närhet, ömhet och förväntan här än på bröllopsfotografiet.

På 1940-talet fick vi lagstadgad semester blev det populärt att upptäcka Sverige från cykelsadeln, gärna med kameran hängan-

Foto George Renström, Nordiska museet.

Foto Hans Malmberg, Nordiska museet.

de på bröstet. Och bland annat från den tiden finns det många cykelbilder i samlingarna, till exempel i amatörfotografernas album. Kanske är det för att cykeln, då som nu, innebär frihet, som den varit så populär på bild. Pojken och flickan på cykel vid mitten av 1970-talet ger andra tankar om framtiden än bröllopsbilderna från 1800-talets slut och 1900-talets början. De förälskade ungdomarna rullar fram i ett småskaligt och välordnat bostadsområde. Det är 1970-tal och folkhemmet är fortfarande en verklighet. Visst är det så: Här kommer vi, gatan är vår. Hand i hand, men med säkerhetsavstånd. Stundens känsla av sam-

manfogad frihet sträcker sig långt in i framtiden. Lyckligt befriade från tankar på framtida kollisioner och omkullkörningar. Vem kan undgå att bli betagen av den unga och oskuldsfulla förälskelsern och tillförsikten.

Det är som de andra förälskade paren, från krigsåren och några årtionden framåt. De sitter under ett brospann eller på en bänk i någon av stadens parker. Eller så signalerar de än mer demonstrativt sin förälskelse överst på en av Stockholms statyer. Uppslukade av tvåsamheten. Så stor att den behöver det offentliga rummet för att få plats, där den kan få den bekräftelse som den också söker. Fotografen är med och fullkomnar den kärlek som trots sin intensitet behöver sina givna uttryck för att bli sann och äkta. Och än en gång får vi det uppenbarat att det är våren som är förälskelsens tid. För visst känns det varmt.

Det kärlekstörstande, inte helt unga paret, har däremot tagit sin tillflykt bakom några parkerade bilar på en bakgård. Deras möte visar upp den kärlek som får sin särskilda kraft av det förbjudna och fördolda. En bild från en sjaskig bakgård kan uppfattas så olika. En likaledes sjaskig kärlek som inte tål att visas upp, ett desperat behov av fysisk närhet som måste stillas, eller otrohet som inte tål exponering. Men visst, vi kan också se det som att kärleken övervinner allt. Här behövs inga kajkanter eller parkbänkar för att fullkomna kärleken. Också bland de sista resterna av Stockholms gamla innerstad finns den – kärleken.

Dagens bröllopsfotografier projicerar gärna den starka och överväldigande känslan, det euforiska. Det ännu förälskade paret, där bröllopet är kärlekens och lyckans ultimata manifestation. I den borgerliga homovigseln, eller här det registrerade partnerskapet, exponeras lyckan och det känslöstormande ännu mer. Kanske gör den samkönade kärleken att uttrycket behö-

Foto Karl Heinz Hernried, Nordiska museet.

Foto Gunnar Lundh, Nordiska museet.

Foto Gunnar Lundh, Nordiska museet.

Foto Karl Heinz Hernried, Nordiska museet.

Foto Karl Heinz Hernried, Nordiska museet.

Foto Hans Malmberg, Nordiska museet.

Foto Sören Hallgren, Nordiska museet.

ver förstärkas. Som en markering av att det vi ser är något utöver den mer vardagliga vänskapen. Och det nästan historiska tillfället ställer sina krav på de medverkande.

Ett steg tillbaka i tiden, till 1940-talets slut. Paret vid altaret under vigselceremonin. Sida vid sida, inneslutna i sina egna tankar. Men tankar som går åt samma håll, mot framtiden. Om ett ögonblick är de för alltid sammanbundna efter löften om evig trohet. Bilden skänker en känsla av stilla frid och andäktighet. Stundens allvar och betydelse griper tag. Det är livet tillsammans som möter på kyrkbacken. Den långsiktiga glädjen i att vara förenade.

Förälskelse och häftig kärlek övergår om det vill sig väl i ett långvarigt tillstånd av djup samhörighet. De är inte unga och nyförälskade där de står lutade över broräcket, med armarna självklart och tillitsfullt om varandras ryggar. Inga blickar som möts

Foto KW Gullers, Nordiska museet.

för att få kärleken bekräftad. Men deras kroppar utstrålar känslan av att det är vi, du och jag. Så har det varit, så kommer det att vara. I Gunnar Lundhs fotografi ser vi både stundens trygghet och framtidstro. Statarfotografen har lämnat den lertunga och trångbodda hopplösheten för en dröm om folkhemmet.

Foto Gunnar Lundh, Nordiska museet.

Som avslutning en bild som inte är med bland de utvalda kärleksbilderna och som kom in med ett svar på en frågelista med ett helt annat tema än kärlek. Det tillfälle som fotografen fångat är vardagligt, men ovanligt som bildmotiv. Det är vår. Solen värmer den faluröda väggen, dagsmejan får snön att smälta på taket och det droppar från istapparna. Rinner gör det också från den lilla flickans näsa. Men morfar, eller farfar, är där. Den lilla handen stöder tryggt mot hans knä. Han har vecklat ut sin väl använda snortrasa och torkar henne försiktigt om nästippen. Visst är det kärlek. Det också.

Foto Nordiska museet.